

88_What_is_Civil_Society.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.09.2020).

7. Habermas J. Between facts and norms : contributions to a discourse theory of law and democracy [Faktizitat und Geltung. English]. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1996. 631 pp.

8. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

9. Who and what is 'civil society'? 2020 World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (дата звернення: 20.09.2020).

10. Donald Sull, Stefano Turconi, Charles Sull. When It Comes to Culture, Does Your Company Walk the Talk? *Management review*, July 21, 2020. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article> (дата звернення: 18.09.2020).

11. Inglehart, R., Baker, W. E. Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*. 2000. № 65. P. 19–51.

12. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. Київ: Український центр європейської політики, 2020. 216 с.

13. Карташов А. В., Радченко О. В. Громадянське суспільство і політика. Політична Абетка. Київ: Міжнародний республіканський інститут, 2016. 48 с.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І НОРМАТИВІСТСЬКИЙ ДИСКУРС

Матвійчук А. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Поняття «громадянське суспільство» є доволі вживаним, достатньо поширеним й за змістом таким, що, як правило, трактується певна ідеальна модель існування державно організованого суспільства, де заохочується й підтримується активність індивіда. Крім того громадянське суспільство прийнято потрактовувати як суспільство з

розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії та права [1, с. 146]. Принагідно зауважимо, що принциповою характеристикою діяльності державних інституцій є законність і нормативність. З цього випливає, що взаємодія громадянського суспільства з державою не може оминати нормативістського дискурсу, що для нашого дослідження є принциповим моментом.

Наголосимо, що в сучасній теорії належного – деонтології, принциповою є теза, відповідно до якої, дотримання певних процедур (як послідовності обов'язкових дій) є передумовою позитивного результату. З іншого боку, процедура та її дотримання є запорукою демократичності суспільного життя. З цього випливає, що, нормативність, дія за правилами є суспільно бажаними, а активність у процесі реалізації суб'єктивних прав і свобод, задоволенні власних потреб прийнятна за умови дотримання усталених імперативів – у випадку громадянського суспільства маємо на увазі активність у нормативно-правовому полі. Свого часу американський філософ Герберт Харт зауважував, що значні групи загальних правила, стандартів та принципів є основним шляхом регулювання соціального життя [2, с. 121].

Принагідно зауважимо, що заохочуючи індивідуальну свободу й соціальну активність, концептуально громадянське суспільство ґрунтується на визнанні діалектичної єдності свободи й обов'язку: свобода людини – це її можливість діяти в особистих інтересах, що супроводжується обов'язком утриматися від будь-яких дій, що порушують інтереси інших осіб. У такому разі обов'язок належної поведінки постає детермінантною відповідальною вибору моделі своєї поведінки, яка не порушуючи суспільних та індивідуальних інтересів інших, сприятиме виникненню й реалізації різноманітних ініціатив громадян, а також задоволенні їхніх суспільних потреб і потреб у суспільній активності, що, зрештою, веде до розширенню добробуту суспільства і держави.

З іншого боку, необхідно взяти до уваги позицію, що соціальна активність може і буває спрямована проти усталених правил, традицій, норм права. Як вказує американський дослідник Крістофер Коллавей «іноді є вагомі причини не дотримуватися закону – можливо, навіть моральний обов'язок це робити. Ось чому ми бачимо численні випадки громадянської непокори під час руху за громадянські права як особливо героїчні приклади доброго громадянства» [3]. Отож вчений робить обґрунтований висновок, що демократія вимагає не просто дотримання правил чи закону, демократія потребує, щоб люди брали активну участь у політичних та соціальних процесах, а зважені рішення у такому

випадку вимагають поінформованості. Слушною та продуктивною є його думка, що «демократичні громадяни, зокрема, добре виконують свою громадянську роль, коли вони зайняті, добре обізнані та відкриті для ідей та перспектив, відмінних від їх власних. Чим більше цих якостей виявляється у громадян (і чим більше громадян демонструє їх), тим краще для демократичної держави» [3].

Крім того, ми поділяємо позицію, відповідно до якої ліберальна демократія неминуче породжує конфлікт між захищеними сферами приватних переконань та дій, з одного боку, та потребою держави досягти благ, які приносять користь всій громаді, з іншого. Але, саме громадянське суспільство постає основною ареною для розвитку інституцій та цінностей, за допомогою яких ці конфлікти можуть бути вирішені. Для виконання цього завдання громадянське суспільство спирається на сім принципових елементів: норми прав, загальне благо і толерантність, а також інститути вільних асоціацій, систему вільного самовираження, верховенство права та благодійність [4].

Аналізуючи відношення громадянського суспільства і держави варто також звернути увагу на тезу, що вони не роз'єднані, але відмінні. «Держава – це соціальна система, яка досягла стадії стабільності, це стаціонарна система. Громадянське суспільство – це система в стадії розвитку. Воно має нижчий рівень організації, ніж держава, і воно є мобільнішим і динамічнішим, ніж держава. Громадянське суспільство здійснює таку ж стабілізуючу і регулятивну функцію, що й держава, але тільки на нижчому рівні суспільної ієрархії» [5, с. 7].

Зважаючи на вказане, справедливим виглядає тлумачення сутності громадянського суспільства як спільноти особистостей, що «формується і розвивається у демократичних державах і представлена сукупністю недержавних відносин (економічних, соціальних, політичних, етнічних, духовно-культурних, конфесійних, правових, інформаційних, організаційних тощо) та мережею добровільно створених у різних сферах життєдіяльності позадержавних структур – об'єднань, організацій, спілок, асоціацій, клубів, центрів, фондів тощо» [6, с. 58]. Тут доречно згадати думку Юргена Габермаса, що громадянське суспільство постає як сукупність комунікацій, як обмін інформацією, у чому задіяні громадяни і що не виключає їх організаційного об'єднання «кристалізуючись навколо комунікацій, навколо «дискурсивних дизайнів», навколо інституалізації розв'язуючих проблеми дискурсів» [7, с. 367].

При цьому структури громадянського суспільства, серед іншого, сприяють підвищенню відповідальності та прозорості різних інституцій; допомагають зростанню обізнаності щодо суспільних проблем; здійснюють надання послуг для задоволення потреб у галузі освіти, охорони здоров'я, продовольства та безпеки; сприяють

впровадженню систем управління кризовими ситуаціями, забезпечують готовність реагування на надзвичайні ситуації; допомагають залученню експертних знань та досвіду для формування поточної політики та стратегічних завдань; створюють передумови для залучення до процесів управління широким верствам населення; заохочують залучення громадян державотворчі й суспільні процеси [8]. З іншого боку, об'єднання зусиль держави та громадянського суспільства сприяє стійкості соціальних інститутів в умовах об'єктивних змін, що спричинені сучасними процесами глобалізації. Фактично, взаємні добровільні громадські об'єднання уможливають здійснення спільної діяльності для досягнення індивідуальних цілей. Реальне та дієве громадянське суспільство має набагато більше значення для консолідації і зберігання демократії, навіть ніж для її встановлення [9].

У підсумку маємо відзначити, що викладене вище дає підстави потрактувати громадянське суспільство як сполучний елемент між людиною і державою, що визначає можливість окремої особистості брати участь у процесах державотворення шляхом використання легальних процедур впливу на процеси державотворення й соціальне життя. Громадянське суспільство також постає як відповідь на потребу громадян самостійно вирішувати різні проблеми без допомоги від органів державної влади.

Основними елементами такого суспільства є незалежність від держави, автономія по відношенню до офіційних інститутів, ринку і приватної сфері, автономний характер громадянських цінностей. Принциповим моментом у розумінні значення громадянського суспільства також є те, що воно постає засобом задоволення потреб громадян на участь в управлінні держави, на реалізацію себе у державотворчих процесах.

Нарешті важливим є розуміння того, що заохочення громадської ініціативи, розбудова громадянського суспільства сприяють сталому соціальному поступу. Інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль у суспільному розвитку, оскільки сприяють підвищенню якості життя суспільства, адже створюють передумови для соціального розвитку, ініціюють й реалізує різноманітні механізми й форми громадянської активності.

Література:

1. Шемшученко Ю. С. Громадянське суспільство // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін.]. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А–Г. 672 с.

2. Hart H. L. A. The Concept of Law. Oxford: Clarendon Press. 1961. pp. viii, 257.

3/ Callaway Christopher A. Civic Duties, Civic Virtues, and the Barriers to Effective Citizenship. ABA. URL: https://www.americanbar.org/groups/crsj/publications/human_rights_magazine_home/we-the-people/civic-duties-civil-virtues/ (дата звернення: 18.09.2020).

4. Sievers Bruce. What Is Civil Society? Grantmakers in the Arts. URL: <https://www.giarts.org/article/what-civil-society> (дата звернення: 21.09.2020).

5. Карташов А. В., Радченко О. В. Громадянське суспільство і політика. Політична Абетка. Київ: Міжнародний республіканський інститут, 2016. 48 с.

6. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

7. Habermas J. Between facts and norms : contributions to a discourse theory of law and democracy [Faktizitat und Geltung. English]. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1996. 631 pp.

8. Who and what is 'civil society'? 2020 World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/>(дата звернення: 20.09.2020).

9. Daimond L. Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*. 1995. Vol. 5. № 3. P. 4–17.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Мельник О. М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-правових дисциплін.

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Михальчук Д. П.

студентка 1 курсу юридичного факультету

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Сутність держави розкривається в змісті її функцій. Здійснення функцій – це складний і багатогранний процес впливу держави, в особі її органів та їх посадових осіб на певне коло суспільних відносин.